

**UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE**

**ACHIZIȚIA CATEGORIILOR FUNCȚIONALE DE CĂTRE COPIII
VORBITORI DE LIMBĂ ROMÂNĂ CA L1**

Teză de doctorat

REZUMAT

**COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:
PROF. UNIV. DR. ȘTEFAN OLTEAN**

DOCTORAND: ȘTEFANIA-LUCIA TĂRĂU

2019

Cuprins

CUVÂNT ÎNAINTE

SECȚIUNEA I – ABORDĂRI TEORETICE ÎN ACHIZIȚIA L1. CADRUL DESCRIPTIV

LISTĂ DE ABREVIERI

Capitolul 1 – Perspective teoretice privind achiziția limbii (*AL*) și învățarea limbii (*ÎL*)

1.1. Preliminarii

- 1.2. Behaviorismul și teoriile structuraliste în învățarea limbii (*ÎL*)
- 1.3. Abordări social-interacționiste și constructiviste în învățarea limbii (*ÎL*)
- 1.4. Abordări empiriste în învățarea limbii (*ÎL*)
- 1.5. Modularitate, teorii mentale și dezvoltare cognitivă
- 1.6. Achiziția limbii (*AL*). Perspectiva ineistă
- 1.7. Concluzii

Capitolul 2 – Despre natura limbii

2.1. Preliminarii

- 2.2. Facultatea limbajului (*FL*) din perspectivă evolutivă
- 2.3. Gramatica Universală (*GU*) din perspectivă ineistă
- 2.4. Feedback pozitiv (*FP*), feedback negativ (*FN*) și feedback indirect negativ (*FIN*)
- 2.5. Achiziția limbii (*AL*) din perspectivă cognitivistă
 - 2.5.1. Achiziția limbii (*AL*) și inteligența generală (*IG*)
 - 2.5.2. Achiziția limbii (*AL*) și modularitatea creierului
- 2.6. Pidginizarea și creolizarea. O perspectivă ineistă asupra achiziției limbii (*AL*)
- 2.6. Stimul limitat (*SL*) un argument ineist
- 2.7. Ipoteza perioadei critice (*IPC*)
- 2.8. Concluzii

Capitolul 3 – Ipoteze generativiste privind achiziția limbii (*AL*)

3.1. Cadrul teoretic

- 3.2. O perspectivă generală asupra stadiilor funcționale de dezvoltare
- 3.3. Principalele ipoteze privind achiziția primei limbi (*ALI*)
 - 3.3.1. Ipoteza achiziției continue (*IC*)
 - 3.3.2. Ipoteza achiziției continue (*IC*)
 - 3.3.3. Ipoteza discontinuității (*ID*) în procesul de achiziție

3.1. Concluzii

Chapter 4- Categoriile funcționale (*CF*) și achiziția primei limbi (*ALI*)

4.1. Preliminarii

- 4.2. Categoriile funcționale (*CF*) și cadrele teoretice generativiste în achiziția limbii (*AL*)
 - 4.2.1. Categoriile funcționale (*CF*) și Teoria Standard Extinsă (*TSE*)
 - 4.2.2. Categoriile funcționale (*CF*) în teorie Principiul și Parametri (*P&P*)
 - 4.2.3. Tranziția de la cadrul teoretic *P&P* framework la Programul Minimalist (*PM*)
 - 4.2.4. Categoriile funcționale (*CF*) în Programul Minimalist (*PM*)
- 4.3. Concluzii

SECȚIUNEA II – ANALIZA DATELOR EMPIRICE

Capitolul 5 – Achiziția trăsăturilor formale în limba română vorbită de copii (*LI*)

5.1. Preliminarii

5.2. Descrierea corpusului

5.2.1. Scopul și descrierea metodologiei

5.2.2. Participanți

5.3. Studii empirice privind achiziția categoriilor funcționale (*CF*)

5.3.1. Etapa infinitivului opțional (*IO*) sau a infinitivului-rădăcină (*IR*)

5.3.2. Studii de caz și tipologia limbii

5.3.3. Stadiul *IO/IR* în limba română vorbită de copii ca *LI*

5.3.4. Corespondentul *IO/IR*. Rezultatele analizei datelor empirice

5.4. Trăsături formale în relație cu domeniile *C* și *v*

5.4.1. Selectarea datelor, metodologie și interpretarea trăsăturilor

5.4.2. Achiziția lui *T* în relație cu *C* și *v* în cazul limbii române vorbite de copii ca *L1*

5.4.3. Conjunctivul în limba română standard – o abordare minimalistă

5.4.4. Trăsături formale (timp). Date empirice

5.4.5. Interpretarea datelor empirice din perspectiva ipotezei continuității

5.4.6. Concluzii

Capitolul 6 – Asimetrii cauzale. Rezultatele analizei datelor empirice

6.1. Achiziția trăsăturilor cauzale. Asimetrii și ierarhii

6.2. Alternanțe cauzative în limba română vorbită de copii ca *LI*

6.2.1. Date empirice, Teoria cazurilor și Condiția de incluziune

6.3. Temporalitate și aspectualizare. Remarci și perspective

6.4. Concluzii

CONCLUZII

ANEXA 1

ANEXA 2

ANEXA 3

ANEXA 4

ANEXA 5

ANEXA 6

ANEXA 7

BIBLIOGRAFIE

SECȚIUNEA III – CORPUS- ACHIZIȚIA LIMBII ROMÂNE CA *L1*

E- CORPUS

O-CORPUS

A-CORPUS

B-CORPUS

M-CORPUS

T- CORPUS

Cuvinte-cheie: achiziția limbii (AL), achiziția primei limbi (AL1), stadii de achiziție a limbii, facultatea limbajului (FL), ineism, Gramatica Universală (GU), feedback pozitiv (FP), feedback negativ (FN), feedback indirect-negativ (FIN), număr limitat de stimuli, *Ipoteza perioadei critice* (IPC), modele sintactice, categorie funcțională (CF), trăsături *phi*, trăsături interpretabile (Ti), trăsături neinterpretabile (Tn), trăsătură de Timp neinterpretabilă, trăsătură de caz neinterpretabilă, Program Minimalist (PM), infinitiv opțional (IO), teoria cazurilor, asimetrii, ierarhie causală.

Scopul prezentei lucrări de cercetare a fost acela de a prezenta câteva dintre provocările și întrebările-cheie asociate procesului de achiziție a categoriilor funcționale (CF) în LI, prezentând date empirice relevante înregistrate în cadrul cercetărilor trecute sau prezente în domeniul ALI, în cazul copiilor vorbitori de limbă română ca LI, cu scopul de a întări rezultatele studiului de corpus și a identifica aspecte și fenomene viitoare în vederea demarării unor procese investigative longitudinale sau trans-secționale. În plus, corpusul propus susține demersul analitic, mijlocește o înțelegere în profunzime a studiului din perspectivă lingvistică, și propune teme de cercetare în domeniul AL. Prin urmare, au fost schițate cele mai relevante argumente în favoarea unei abordări continue asupra ALI și au fost analizate critic câteva dintre limitările identificate în proces, fără a afecta investigația propriu-zisă, înregistrarea și validarea datelor empirice.

Intenția prezentului studiu a fost de a adresa aspecte ce țin de modul în care copiii vorbitori de limba română ca LI achiziționează CF în timpul *Stadiului 1* și al *Stadiului 2* de ALI, accentul căzând pe achiziția trăsăturilor formale. Din perspectivă teoretică și empirică, a fost adoptat un cadru teoretic analitic bazat pe studii calitative și cantitative existente, pentru a susține argumentele teoretice expuse în prima secțiune a lucrării. Selectarea datelor calitative din corpus s-a făcut în vederea obținerii unei perspective unificatoare, concentrată pe achiziția trăsăturilor formale temporale și cazuale, insistând asupra relației dintre sintaxă, semantică și discurs. De asemenea, s-au putut susține, prin exemple valide, predicții făcute în cercetări anterioare, spre exemplu, stadiul de dezvoltare specific ocurenței infinitivului opțional. Obiectivul lucrării a fost formulat în mod concis, iar din punct de vedere metodologic, abordarea analitică clarifică trăsături particulare asociate stadiului timpuriu în ALI când copilul operează cu mai multe cuvinte la nivel de structură.

Abordarea este, pe de-o parte, analitică și graduală în prezentarea modelelor-cheie din spectrul empirist și ineist, având scopul de a genera o analiză mult mai profundă a acestor

modele, precum și de a măsura evoluția și dezvoltarea lor în cadrul propunerilor teoretice generativiste, încheind cu abordarea propusă în cadrul Programului Minimalist (*PM*), iar pe de altă parte, sintetică, în expunerea principalelor argumente în favoarea adoptării celui mai recent cadru teoretic, susținând principii precum economia, simplitatea și eleganța în explicarea mecanismelor sintactice accesate în timpul acestor stadii de *AL*. Raționamentul din spatele aceste abordări izvorăște din nevoia de a analiza comparativ și contrastiv modelele, subliniind punctele tari și punctele slabe și prezentând abordările din perspectiva validității și a fezabilității în *AL1*.

Lucrarea conține șase capitole, o secțiune de anexe și o secțiune dedicată corpusului. În **Secțiunea I**, *Abordări teoretice în achiziția L1. Cadrul descriptiv*, am început cu o evaluare generală a principalelor direcții în domeniul lingvisticii în perioada anilor '50, insistând asupra efectelor înregistrate în domeniul *AL1*. Sunt prezentate câteva dintre modelele-cheie asociate direcțiilor behavioriste și structuraliste de cercetare pentru a insista asupra limitării și a insuficienței unor asemenea modele în încercarea de a explica și a descrie relațiile dintre input și output. O abordare contrastivă, după cum se ilustrează în **Capitolul 1**, *Perspective teoretice privind achiziția limbii (AL) și învățarea limbii (ÎL)*, face ca direcția adoptată și justificarea cadrului teoretic generativist să fie obiectivă, aducând argumente solide în favoarea unei abordări ineiste. Astfel, au fost trasate cele mai relevante direcții de cercetare începând cu abordarea behavioristă, continuând, apoi, cu cea social-interacționistă, și încheind cu abordările teoretice cognitive, pentru a concluziona cu expunerea principalelor concepte asociate abordării ineiste asupra *AL*, întrucât abordarea adoptată în lucrare se aliază unui model investigativ minimalist și unei abordări generativiste asupra *ALI*. În cazul fiecărui model teoretic prezentat, am descris relația input-output, insistând asupra poziției adoptate în raport cu conceptele-cheie, *competență* și *performanță*, menționând mecanismele de învățare asociate acestor modele, poziția adoptată în relație cu *FL*, perspectiva asumată în definirea modulelor etc. Încă de la început, s-a insistat asupra diferențelor dintre perspectivele raționalist-empiriste, social-interacționiste și cele ineiste.

Abordarea teoretică este susținută pe parcursul întregii lucrări de argumente în favoarea unei perspective generativiste asupra *AL1*. S-a demarcat scopul cercetării, și anume argumentarea în favoarea unei ipoteze privind achiziția continuă în *L1*, validată prin analiza comparativă a datelor empirice din cadrul acestui studiu de cercetare, susținută de rezultate selectate din cadrul altor cercetări care au adoptat ipoteze teoretice similare. Prin urmare, din perspectivă evolutivă, *FL* este definită ca o proprietate a creierului. În **Capitolul 2**, *Despre natura limbii*, atenția a fost îndreptată asupra implicațiilor teoretice și a rezultatelor empirice în

ilustrarea caracterului ineist al FL, din perspectiva GU, susținând, astfel, ipoteza conform căreia copiii nu achiziționează limba prin imitație, deoarece structurile generate depășesc granițele unor asemenea predicții, raționamentul privind numărul limitat, precar de ocurențe cu rol de stimul rămânând în continuare un argument solid în acest sens. Mai mult, considerente cu rol adiacent precum noile evoluții în cercetarea funcțiilor creierului sau zonele specifice asociate memoriei, sintaxei și morfologiei întăresc cele susținute în acest capitol în tandem cu rolul jucat de perioadele critice în procesul de achiziție a limbii, FL fiind un sistem de sine stătător, echipat cu operatori universali. Trăsăturile biologice asociate FL din perspectivă minimalistă caracterizează limbajul în termeni optimi satisfăcând condițiile necesare, definindu-l ca o asociere de sunet și semnificație. Asemenea condiții se regăsesc la nivel de interfață în asociere cu proprietățile fonetice și semantice ale sistemului senzorial-motor (S-M) și ale celui conceptual-intențional (C-I). În încercarea de a face distincție între FL în sens larg și în sens restrâns, au fost selectate câteva elemente-cheie, și anume recursivitatea, abilitatea de a genera discret, la infinit, autonomia limbajului în relație cu alte sisteme, rolul universal al operatorilor activați în procesul de derivare și caracterul intensional al limbii. Prin urmare, dacă GU este asumată parțial sau total, cu diferite interpretări privind principiile, constrângerile și maturarea acestora, se recunoaște că în acest proces copiii marchează puncte specifice înainte de a dobândi competență deplină în L1, reflectând faptul că procesul de achiziție e intensional, autonom și predeterminat biologic.

În **Capitolul 3**, *Ipoteze generativiste privind achiziția limbii (AL)*, sunt prezentate principalele modele sintactice de AL1, iar în **Capitolul 4**, *Categoriile funcționale (CF) și achiziția primei limbi (AL1)*, se oferă o abordare critică privind evoluția modelelor teoretice generative pornind de la modelele asociate principiilor și parametrilor, până la cele mai recente propuneri minimaliste. Astfel, în acest capitol, sunt prezentate principalele modele sintactice concepute pentru a explica achiziția CF în cadrul diferitelor stadii de dezvoltare, în încercarea interconecta proprietățile lexicale, sintactice, semantice, pragmatice și discursive. Este prezentată din perspectivă critică relația dintre sintaxă și semantică, insistând asupra modului în care este redusă această tensiune de la un model teoretic la altul. Astfel, CF au cunoscut multiple interpretări, de la o lipsă totală a acestora, în *Stadiul 1*, la o emergență graduală, în *Stadiul 2*, la disponibilitate totală de la începutul procesului de achiziție, până la absența CF sau încălcarea principiilor GU în cazul ipotezelor care asumă discontinuitatea în AL1.

În definirea CF din perspectivă generativistă, s-a pornit de la identificarea principalelor funcții și instrumente teoretice ale aparatului sintactic. În acest proces, am pornit de la premisa că operăm cu categorii lexicale și funcționale. Având la bază o propunere minimalistă și un

cadru conceptualizat și fundamentat în principii economice, presupusa tensiune dintre nivelul sintactic și cel semantic este redusă. După cum se ilustrează în **Capitolul 4**, problema legată de specificitatea cadrului teoretic al GU era asociată interpretării procesului de achiziție din perspectiva principiilor și a parametrilor, dar și a factorilor cu rol declanșator în stadiile timpurii de dezvoltare a limbajului. În acest capitol, se explică modul în care principii minimaliste precum economia, simplitatea și eleganța influențează procesele de AL1 în descrierea stadiilor specifice, în cazul copiilor vorbitori de limbă română ca L1. Acest model propune computație limitată, operații eficiente pe parte de costuri, supuse condițiilor economice privind interpretarea la nivelul interfețelor. Dacă admitem că în procesul de achiziție a limbii copiii operează prin prisma condițiilor strict necesare, utilizând instrumente disponibile în diferite stadii de dezvoltare, multe probleme asociate vulnerabilităților identificate la nivel interfață ar putea fi rezolvate.

Secțiunea II, intitulată *Analiza datelor empirice*, propune o abordare analitică și critică în diseminarea rezultatelor obținute în urma procesării calitative a datelor, obiectul cercetării constituindu-l achiziția trăsăturilor de Timp, în **Capitolul 5**, *Achiziția trăsăturilor formale în limba română vorbită de copii (L1)*, respectiv achiziția trăsăturilor de Caz, în **Capitolul 6**, *Asimetrii cazuale. Rezultatele analizei datelor empirice*. Studiile de caz prezentate în aceste capitole se axează pe date-cheie analizate din perspectivă minimalistă. De asemenea, sunt evaluate rezultatele studiului de corpus în vederea argumentării ipotezei emise în prima secțiune a lucrării. Rezultatele cercetării, așa cum sunt eșalonate în aceste capitole, atestă existența unor puncte de referință marcate de către copii, înregistrându-se și secvențe specifice înregistrate în cazul participanților, și anume existența unui stadiu analog al opționalității infinitivului. Cele mai revelatoare exemple sunt asociate achiziției trăsăturilor formale, abstracte, precum și gradului de complexitate în computație în cartografierea la nivel de interfață, aici se face referire la trăsăturile *phi*, la trăsăturile de Timp și de Caz, precum și la o posibilă ordine în achiziția trăsăturilor formale. În ultimul capitol, se semnalează, prin exemple, existența unor ierarhii și a unor asimetrii manifestate uniform în producțiile copiilor vorbitori de limbă română ca L1. Prin urmare, făcând apel la propunerile venite din direcția nanosintaxei, s-a prezentat din perspectivă funcțională caracterul universal al cazurilor, în ordine binară, asimetrică, cu trăsături formale care generează propuneri de ierarhizare subiacente, explicate și descrise optim la nivel morfologic, făcându-se referire aici la specificitatea paradigmatică și la sincretismul casual.

Secțiunea III conține corpusul în baza căruia s-a realizat analiza calitativă a datelor. Convențiile folosite în transcrierea corpusului sunt în conformitate cu cerințele CHILDES specifice analizei conversaționale, iar corpusul este variat, autentic, și corespunde condițiilor și

premiselor emise pe parte de cadru teoretic. În plus, este o resursă care poate fi explorată în cercetări viitoare.

Secțiunea destinată *Concluziilor* reia principalele rezultate ale cercetării și sintetizează cele mai relevante ipoteze abordate. Sunt reluate principalele abordări teoretice, sunt selectate cele mai relevante rezultate în urma prelucrării datelor empirice, cu accent pe rolul trăsăturilor de Timp și de Caz în interpretarea în cheie minimalistă a procesului de achiziție a limbii române ca L1. Prin urmare, cercetarea s-a dovedit a fi relevantă inclusiv prin faptul că deschide drumul către noi teme de cercetare în domeniul AL, contribuind calitativ și oferind viitoare teme de cercetare în domeniul AL.